

‘Rotzooi veroorzaken is één. Maar ruim het op’

Ze heeft als advocate een ontzagwekkende portefeuille opgebouwd. Als rechtsgeleerde geniet ze groot aanzien bij de rechterlijke macht. Liesbeth Zegveld over wereldvreemde rechters en twee verkrampte natie. ‘In dit land worden te veel oude posities beschermd. Ik zie overal cirkels, cirkels, cirkels.’

Tekst Frank van Zijl Foto Joost van den Broek

‘Tijd’, zegt Liesbeth Zegveld, hoogleraar internationaal humanitair recht in Leiden en als partner verbonden aan

Böhler Advocaten in Amsterdam, ‘is de belangrijkste factor in mijn leven.’ Veertig jaar jong, moeder van twee kinderen, een onomstreden autoriteit in de Nederlandse advocatuur. Ze heeft haast, grote haast.

De vraag luidde of ze op televisie haar kantoorgenoten Ties Prakken en Michiel Pestman volgt in het proces tegen Geert Wilders. ‘Ik kijk nooit tv, vind het een vervelend medium. Wat het me oplevert is minimaal. Ik lees kranten en heb nooit het idee gehad dat ik iets miste.’

Ze is op haar hoede als de naam Wilders valt, wil koste wat kost voorkomen dat ze haar collega’s voor de voeten loopt. Toch ziet de advocate parallellen met ervaringen uit eigen praktijk. Dus kan ze het niet laten. ‘De rechters worden in het defensief gedrongen. Het toont aan dat we ons in dit land geen raad weten met politieke processen.

‘Rechters denken: hoe kan ons een verwijt worden gemaakt? Wij zijn hardwerkende ambtenaren, ploegen ons door enorme dossiers, wij zijn op geen enkele wijze afhankelijk, er komt geen cent kwade wil bij kijken. Waarom toch die argwaan? Rechters gedragen zich als een gesloten bolwerk dat de waarheid in pacht heeft. Dat is wereldvreemd, zo verlies je het vertrouwen.’

Liesbeth Zegveld heeft sinds ze in 2000 in Utrecht cum laude afstudeerde, een indrukwekkende portefeuille opgebouwd. Haar specialisatie: mensenrechten. Haar praktijk: het oorlogsrecht. Haar kenmerk: dossierveter. Ze verdedigde terrorismeverdachten in Rotterdam – een van de weinige zaken waarop ze in tien jaar tijd een eendoordeel (vrijspraak) kreeg van de rechter. Haar zaken zijn doorgaans van zeer lange adem. En meestal staat ze tegenover landsadvocaat Bert-Jan Houtzaggers, omdat ze procedeert tegen de Nederlandse staat.

Sinds 2002 vertegenwoordigt ze twee slachtoffers van het drama in Srebrenica, Hasan Nuhanovic en Rizo Mustafic, van wie de families door de Serviërs zijn uitgemoord onder het oog van Dutchbat. Ze treedt op in de civielrechtelijke zaak in hoger beroep, waarbij zij de hele keten – van de soldaten van Dutchbat tot de politiek in Den Haag – aansprakelijk houdt voor genocide.

In eerste aanleg heeft Zegveld die zaak verloren, omdat de blauwhelmen volgens de rechter onder de vlag van de Verenigde Naties opereerden. De rechtsgeleerde probeert tegelijkertijd om Dutchbat-commandant Karremans en zijn plaatsvervanger

Franken achter slot en grendel te krijgen. Naar verwachting zal het Openbaar Ministerie voor het einde van het jaar een beslissing nemen of haar aanklacht leidt tot strafvervolgning. Hoe groot ze de kans van slagen acht? Groot. ‘Er zijn veel ingewikkelde juridische zaken waarbij ik denk: het dubbeltje kan twee kanten op vallen. Maar er is geen twijfel over de strafbaarheid van het handelen van Karremans en Franken.’

Ze heeft meer zaken in portefeuille die publicitair de aandacht trekken. Zo procedeert ze namens Greenpeace tegen Trafigura, de charteraar van de Proba Koala, het schip dat gif loosde in Ivoorkust. Ze vertegenwoordigt de milieu-activisten van Sea Shepherd, waarvan het paradepaard Ady Gil dit jaar doelbewust werd overvaren door een Japanse walvisvaarder; ze voert een proces tegen het hoofdkantoor van Shell wegens olielekklagen in Nigeria en tegen Frans van An-

“

Je belandt in hele ingewikkelde procedures. Daar moet je in geloven.

.....

raat vanwege de levering van grondstoffen voor chemische wapens aan Saddam Hoessein. Haar meest recente procedure is die tegen het Dordtse bedrijf Rival, dat betrokken zou zijn bij de bouw van scheidingismuren op de Westelijke Jordanoever.

Stuk voor stuk worden haar processen gekenmerkt door een hoge politieke gevoeligheidsgraad. Maar veel minder dan haar kantoorgenote Britta Böhler treedt ze naar buiten. Het zit niet in haar aard. Doorgaans verricht ze haar werk in stilte, achter het bureau, waar ze maanden schrijft aan processtukken.

Een monnikenbestaan waarvoor maar weinig advocaten kiezen. Internationaal zijn het er een paar. In Nederland is ze de enige. ‘In mijn discipline verdien je niet het salaris zoals advocaten dat graag zien. Je belandt in hele ingewikkelde procedures. Daar moet je in geloven.’

Böhler Advocaten staat te boek als een ‘links’ kantoor. Beschouw u zichzelf als politiek advocate, in de traditie van Pieter Bakker Schut? ‘Nee, ik ben geen activiste. Standpunten van mensen kunnen mij minder schelen. Dat is allemaal politiek. Ik voer het juridische debat. Oorlogs-

recht is gebaseerd op conflicten tussen partijen. De regels zijn er voor de partijen die ze moeten naleven. Slachtoffers zijn weliswaar ‘object van bescherming’, maar vallen er buiten.

‘Hoewel ons kantoor ook oorlogsmisdadigers bijstaat, is dat de groep die mij altijd heeft geboeid. Als Nederlandse militairen op een buitenlandse missie gaan, vertegenwoordigen ze mijn land. Wij doen daar iets. Dat je in de wereld rotzooi veroorzaakt, is één. Maar ruim de rotzooi dan ook op. Als ik ergens een hekel aan heb, dan is het wel je kont keren en weer weggaan.’

Zoals de Nederlanders in Bosnië? ‘Onder andere. Ik voel me sterk verbonden met oorlogsslachtoffers. Daar zijn de regels van het humanitair recht voor gemaakt. Ik trek ze ons systeem weer in. Zeg: luister naar ze! Want een juridische uitspraak is één, maar het is die slachtoffers veel waard als in het openbaar de feiten worden vastgesteld. Welnu, Dutchbat trad in Srebrenica niet passief op. Dutchbat heeft de ouders van mijn cliënten aan de vijand gegeven, die ze vervolgens heeft vermoord. Dat zijn feiten.’

De rechterlijke macht ligt in het proces-Wilders onder vuur. U herkent een patroon?

‘Ik wil niet generaliseren. Rechters zijn geen homogeen gezelschap, maar individuen die naar eer en geweten proberen een zitting naar een goed einde te brengen. Maar in het proces-Wilders herken ik wel iets. Rechters moeten hun zaak, zeker onder grote mediadruk, veel beter uitleggen.

‘In 2008 werd in de Srebrenica-zaak plotseling een rechter vervangen. Dat is tegen de regels. Het mag alleen in zeer uitzonderlijke gevallen. Er kwam geen fatsoenlijke verklaring. Ik denk dat er een aanwinst is geweest van Justitie, waar gedacht werd: als dit proces zo verloopt, verliezen we de zaak en dat mag niet gebeuren.

‘Maar het is hier geen Zimbabwe! Ineens zie je een hele knullige afhandeling van een hele ingewikkelde procedure. Bij Wilders idem. Ik vraag me af of Nederland dit soort grote politieke processen wel aan kan. De rechterlijke macht moet eerst volwassen worden.’

Mocht het dit jaar alsnog tot strafrechtelijke vervolging van de Dutchbat-commandanten komen, dan zal de ophef enorm zijn.

‘Ja, dat vind ik. Over schendingen van het oorlogsrecht komt in Nederland maar weinig informatie naar buiten. In landen als de VS en het Verenigd Koninkrijk gaat dat beter. Daar gaan

er alles aan doen om ervan af te komen. Maar de druk is enorm. Zowel het NIOD als de commissie-Van Kemenade heeft vastgesteld dat het OM zwaar heeft gefaald, dat zaken onder het tapijt zijn geveegd.

‘Ik heb geen enkele behoefte om te gaan roepen als ik er niet van overtuigd ben dat die commandanten strafbaar hebben gehandeld en de cel in moeten. Een andere vraag is of de samenleving dit aan kan. Ik heb daar sterke twijfels over.’

In 2004 verklaarde u in het actieblad *Ravage* dat uw vertrouwen in het rechtssysteem in politieke zaken behoorlijk is geschonden. U was toen pas vier jaar advocaat.

‘Ik denk dat ik toen nog uit was op snelle, klinkende overwinningen. Ik ben gegroeid en ben een factor geworden die moeilijk valt te negeren. Inmiddels zie ik in dat het voeren van een proces een doel op zich kan zijn, dat niet de einduitspraak bepaald is voor hetgeen je wilt bereiken.

‘De kosten en de tijdsinvesteringen van de zaken die ik doe, zijn bijzonder groot. Procederen doe je in een eindstadium, niemand is daarop uit. Uiteindelijk wil je ergens halverwege een schikking. Dat zou veel beter bespreekbaar moeten zijn. Maar in Nederland lukt dit niet, en dat is zeer ten onrechte. In mijn praktijk merk ik dat Buitenlandse Zaken er flexibeler mee omgaat, maar Defensie niet. Daar zit een groot probleem.’

‘Ze vertelt over een ‘ongelooflijke zaak’ uit 1947. Nederlandse militairen voeren in Rawagedeh, Indonesië, standrechtelijke executies uit. Het dorp wordt omsingeld, mannen en vrouwen gescheiden, en dan klinkt de mitrailleur. Zegveld maakt de zaak aanhangig, zet de Nederlandse staat in de beklagdenbank. Tot in de Tweede Kamer wordt erover gesproken. Gevolg: toenmalig minister Bert Koenders trekt 800 duizend euro uit voor een ontwikkelingsproject in Rawagedeh, zijn collega Ben Bot bevestigd in 2005 op Indonesische bodem zijn diepe spijt, de Nederlandse ambassadeur is aanwezig bij een herdenking. Maar de erkenning van schuld blijft uit.

Typisch Nederland, zegt de advocate. ‘De nabestaanden van de slachtoffers zijn boven de negentig. Niemand is haatdragend, men is begripvol en vergevingsgezind. Bouw dan een schoolje met een bord erboven ‘Ter nagedachtenis van’. Maar hier is dat onbespreekbaar.’

Stelt u dat Nederland te verkrampt omgaat met zijn oorlogen?

‘Ja, dat vind ik. Over schendingen van het oorlogsrecht komt in Nederland maar weinig informatie naar buiten. In landen als de VS en het Verenigd Koninkrijk gaat dat beter. Daar gaan

Liesbeth Zegveld: ‘Nee ik ben geen activiste. Standpunten van mensen kunnen mij minder interesseren. Dat is allemaal politiek. Ik voer het juridische debat.’

vaak op nog grotere schaal dingen mis, maar de fouten komen op tafel, worden besproken en afgehandeld. Ik denk dat het te maken heeft met de wisseling van ambtenaren in die landen. In Nederland gebeurt dat niet.

‘Laatst werd ik gebeld over een film over Nederlandse interneringskampen in de periode 1940-1947, waar duizenden mensen hebben vastgezet: NSB’ers uit Indië, Duitsers uit Suriname. Het is geschiedkundig een interessant onderwerp, omdat het te maken heeft met de verwerking van ons verleden. Maar geen oud-generaal of oud-politicus die bereid is er iets over te zeggen. Men is bang de vingers te branden, bang dat er een claim uit voortkomt.’

Is die angst niet reëel dan? ‘Jawel, maar er is wel iets fout gegaan. Waarom gaan we daar dan niet normaal mee om? We zijn nog steeds bezig om joodse claims uit de Tweede Wereldoorlog af te handelen. Maar als het om Indonesië gaat, lopen we ervoor weg. Een collega zei me: in het ene geval gaat het om joden, in het andere geval om moslims.

‘Als het om joodse slachtoffers gaat, zitten we hoog in onze emoties. We zijn soepel tot en met, er wordt geen beroep gedaan op verjaring, want we zijn in het verleden veel te

“

Wij zijn een faciliterend volk, maar we nemen nooit een standpunt in

.....

koud met hen omgegaan. Maar datzelfde geldt voor de slachtoffers van Rawagedeh. Er is sprake van evidente misdrijven, dat wordt ook erkend, maar dan is zo’n zaak ineens verjaard. Hoezo? Waarom gaan we hier niet joden anders om? Dat is een keuze van de staat, zegt dan de landsadvocaat. Maar de staat mag niet kiezen, dat is willekeurig en discriminatoir. Wij, de burgers mogen kiezen, niet de staat.’

Heeft die willekeur louter te maken met het onderscheid tussen joden en moslims?

‘Het gaat ook om internationale druk. Nederland heeft bij de afhandeling van de Tweede Wereldoorlog weinig ruimte om de lijn te kiezen van: bekijk het maar. Internationaal wordt ruimhartig omgesprongen met joodse claims, daar moet Nederland in mee.

‘Voor compensatie van materieel onrecht worden miljoenen uitge trokken. In 2000 is een heel nieuw programma ingesteld, dat doorloopt tot 2012. Maar Indonesië is vooral een Nederlandse aangelegenheid, daar ligt de ruimte om zo’n zaak aan de kant te schuiven. En die wordt volop benut.’

In de internationale rechtsorde zijn we toch nog altijd een gewaardeerde natie? We richten het ene na het andere tribunaal op.

‘We zijn een faciliterend volk. We geven geld, geven gebouwen, leveren rechters. Maar we nemen nooit een standpunt in. Dat faciliteren van het recht wordt als schaamlap gebruikt. In onze grondwet staat dat Nederland de internationale rechtsorde wil bevorderen. Maar op het internationale podium gebruiken we de vorm om de inhoud te vermijden. Dat is ontwijkingsgedrag.’

U verwijt de Nederlandse staat een laffe opstelling?

‘Dat is het woord niet. Het is niet per se kwade wil. Maar of het nu om de Palestijnen gaat of over Srebrenica: slachtoffers van oorlogsgerechtigd worden van het kastje naar de muur gestuurd. Nederland verschuilt zich achter de Verenigde Naties, terwijl het weet dat de VN geen rechtsmiddel bieden.

‘Wij stellen zaken veilig door er niet over te praten. En ik wens me daar niet bij neer te leggen. Nederland is een klein land. Op mijn terrein kent iedereen elkaar, men zit in dezelfde netwerken, vist naar dezelfde subsidies. Waar ik mee bezig ben, vindt men eng, zowel in de academische als juridische wereld.’

Uw bevestiging haalt u uit het debat in de rechtszaal. Kunt u zich voorstellen dat u aan de andere kant zou staan? Dat u de landsadvocaat bent?

‘Het is als je het goed doet, met respect en inhoud, een interessante baan. Maar in mijn geval gaat het niet gebeuren, ik word ook geen rechter of officier. De rechterlijke macht vertegenwoordigt de middenmoot. Een beetje van dit, een beetje van dat. Er is te weinig lef.’

Wat stemt u? ‘Bij de laatste verkiezingen? Dat weet ik niet meer. Het zal wel D66 geweest zijn, of GroenLinks, iets uit mijn natuurlijke habitat.’

Zolang is het nog niet geleden.

‘Ik heb er niets mee. Mijn omgeving zegt: wees blij dat je mag stemmen. Maar de vraag is of je aan het systeem wilt meedoen. Ik heb indertijd op de dode Pim Fortuyn gestemd, terwijl mijn kantoor Volkert van der G. verdedigde. Daarvan vallen mensen van hun stoel.

‘Fortuyn kwam de politiek binnen en ging ertegenaan schoppen. Toen dacht ik: yes, we kunnen het weer ergens over hebben. Want als de politiek gaat schuiven, komt er nieuwe informatie vrij, krijg je nieuwe inzichten, nieuwe perspectieven.

‘In dit land worden te veel oude posities beschermd. Ik zie overal cirkels, cirkels, cirkels. Heel jammer. Met alle kanttekeningen van dien over de mogelijkheden ervan: je wilt vooruitgang, in ieder geval in mijn *lifetime*. Ik ben principieel, heb iets tegen macht. In de politiek is alles inwisselbaar. ‘Kun je de mensenrechten niet eens opofferen voor een groter belang?’ Mijn antwoord daarop is: nee, dat kan nooit. Je moet het niet eens willen proberen.’